

DET SPANSKA SORGESPELET

NÄR denna tidskrift för några månader sedan i anledning av det spanska systemskiftet ägnade sin uppmärksamhet åt förhållandena söder om Pyrenéerna, ställde den en rätt dystert prognos för den kommande utvecklingen därstädes. För en dylik förutsägelse behövdes sannerligen ingen politisk siarblick: uppfattningen delades säkert av varje person med någon kännedom om Spaniens sociala förhållanden, om spansk politiskt temperament och speciellt om spansk borgerlig vänsters regeringsduglighet, allt sådant det kommit till uttryck i Spaniens nyare historia. Det är nu blott att konstatera, att olycksspådomarna besannats, tyvärr ännu snabbare och i än fruktansvärdare former, än även en pessimistisk bedömare kunnat vänta.

Den regim, som blev frukten av februarivalen, var från början ytterst svag. Detta gäller redan dess personbestånd: akademici och ideologer utan administrativ eller praktiskt-ekonomisk erfarenhet, mestadels utsedda blott på grund av sin radikala »Gesinnungstüchtigkeit» eller sina förbindelser med regeringschefen Azaña, en politiker, om vars kapacitet meningarna äro ytterst delade. Vidare hade regimen alltför litet underlag ute i landet. Vänsterpartiernas avsevärda majoritet i cortes berodde på valmetoden, ej på väljarnas verkliga fördelning. Slutligen var regeringens ställning svag även hos dess egna anhängare. Den bestod blott av borgerligt-radikala element, medan cortesmajoritetens tyngdpunkt låg bland socialister, kommunister, syndikalister och anarkister av olika schatteringar, till stor del dock av högröda nyans. Dessa bolsjeviserade element under ledning av obesvärade demagoger såsom Largo Caballero hade ej behövt lämna någon gisslan åt regeringen utan kunde ägna all sin kraft åt att skrämja den från varje försök till en moderat politik.

Under dylika förhållanden blev läget från början outhärdligt. Regeringen lyckades aldrig — om den försökte, är ovisst — att

få sina anhängare under kontroll. Spaniens historia efter folkfrontens seger blev en obruten kedja av våldsdåd från yttersta vänsterns sida under ordningsmaktens passivitet eller medverkan. Brinnande kyrkor och mördade präster hava i sex månader kantat den spanska »arbetarkulturens» väg. Å andra sidan hava dessa ideliga illdåd och regeringens otroliga passivitet drivit många inom oppositionen till en desperation, som funnit uttryck i terroristisk verksamhet. Även på högersidan var sålunda extremisternas inflytande i snabb tillväxt på grund av regeringens ansvarslösa politik.

Härtill kom, att den segrande vänstern genom att avsätta presidenten Alcalá Zamora och ersätta honom med sin egen nominelle ledare Azaña icke blott undanröjde den topp ovan partierna, som Zamora trots sin personliga impopularitet i viss mån utgjort, utan även berövade regeringen dess ende ledamot med någon auktoritet. Och hoppet att kunna störta den på laglig väg var försvunnet.

Spänningen steg alltmer inför regeringens dagligen ådagalagda oförmåga att uppehålla ens skuggan av lag och ordning. Den kom till utlösning efter det av ordningsmakten själv begångna bestialiska mordet på den förre finansministern Calvo Sotelo, högersidans dugligaste och mest orädda ledare. En regering, vars enda reaktion, då dess underlydande mördade oppositionens hövding, är att låta häkta ett stort antal av den mördades meningsfränder, är en anomali i varje samhälle, som påstår sig vara byggt på den parlamentariska demokratins eller rättsordningens grund.

I mitten av juli utbröt till slut en stor nationell resning under ledning av generalerna Franco och Mola. Den hade sitt främsta stöd hos armén i Marocko och i vissa delar av norra Spanien, men utbrott förekommo i så gott som alla större garnisoner. En snabb seger för denna rörelse hade säkerligen varit den för Spanien och Europa lyckligaste utgången, ett begrepp, som får fattas högst relativt. Men så blev ej fallet. På flere håll, främst i Madrid, Barcelona och Valencia, lyckades den yttersta vänstern kväva upproret i blod. Vidare kunde Franco ej genast överföra sina elittrupper från Marocko till Europa, emedan en betydande del av flottans besättningar mördade sina officerare och gjorde gemensam sak med Madridjuntan. Samtidigt försvårades även frammarschen från norr av att de konservativa baskerna ställde sig avog mot den nationella rörelsen, då de fruktade, att dess

seger skulle medföra en centraliserad regim och ett bakslag för deras egna autonomisträvanden. Den tilltänkta militärkuppen utvecklade sig därför till ett blodigt inbördeskrig, vars längd och utgång äro omöjliga att förutse. Om den patriotiska rörelsen har ett klart övertag i modernt utbildade, reguljära trupper och har största delen av de bildade klasserna på sin sida, har vänstern alltjämt en viss övervikt till sjöss och kan till lands åstadkomma numerär överlägsenhet genom att mobilisera storstädernas arbetarmassor. Emellertid har det å sistone lyckats general Franco att föra avsevärda styrkor över Gibraltar sund, och intagandet av Bajadoz vittnar om resningens militära styrka.

Såvitt man kan urskilja genom de moln av lögner, som utsändas av de fejdande radiostationerna i Madrid och Sevilla, synes den patriotiska rörelsen i skrivande stund behärska större delen av Spaniens territorium, nämligen Galicien, Leon, Gamla Kastilien, Estremadura, Aragonien, Navarra och Andalusien samt huvudparten av Granada och vidare Balearerna, Kanarieöarna och Marocko. Tydligen omfattas dess sak med hänförelse av stora delar av befolkningen i dessa provinser, främst kanske i Navarra. Det är sålunda ingalunda längre fråga om en ren militärrevolt. De röda åter hava sin egentliga styrka i östra Spanien, främst i Katalonien, där deras sak sammanfaller med den katalanska separatismens. Vidare hålla de trakten kring Madrid samt Malaga i söder och en kustremsa med San Sebastian och Santander i norr.

Den på yttersta vänsterhåll hävdade uppfattningen, att man har att göra med en kamp mellan en laglig, demokratisk regering och ett fascistiskt uppror, är en fiktion och knappast ens en hederlig sådan. Striden står ej mellan fascism och demokrati utan mellan ordning och anarki. Den s. k. regeringen i Madrid hade för länge sedan upphört att fylla, ja, överhuvud taget aldrig fyllt, en ordnad styrelses främsta uppgift, att hävda lag och säkerhet i landet, utan med armarna i kors åsett sina huliganers våldsdåd. Efter den patriotiska resningens utbrott har den förlorat varje skymt av makt utom möjligen i själva Madrid. I de röda delarna av Spanien, främst i Katalonien, är den lagliga administrationen helt satt ur spelet, och makten tillhör lokala sovjeter, stödda på den väpnade pöbeln. Maktens utövning tager där formen av ett fruktansvärt skräckvälde, vilket icke som dess motsvarighet på den andra sidan är riktat mot politiska motståndare utan *mot*

hela befolkningslager utan åtskillnad, i främsta rummet präster och arbetsgivare. För att finna motstycken till de illdåd, för vilka det katalanska kleresiet fallit offer, måste man gå till Ryssland eller flere århundraden tillbaka i tiden. Men dessa blodsorgier hava ej framlockat någon nämnvärd reaktion på de håll i Stockholm och Göteborg, där man, för övrigt ej utan skäl, klandrar domen över sjömannen Jansson eller oroar sig för Ossietzkys öde. Quod licet Jovi, non licet bovi.

Det är naturligtvis obestriddigt, att det i de spanska röda hoparna finnes mycken äkta och osjälvisk hänförelse, som skulle vara värd bättre syften och bättre ledare. Ännu obestriddigare är, att kriget från militärpartiets sida ofta förts på ett i högsta grad upprörande sätt. Men här föreligger, som redan antytts, den stora skillnaden mellan en i summariskt lagliga former övad terror mot politiska motståndare, med allt vad den innebär av ohyggligheter, och den allmänna massakern på hela folkklasser.

Vidare ställer sig frågan, hur utvecklingen kommer att bliva efter endera partens seger. Först och främst måste då fastslås, att det är ett upprörande falskspel att tala om att det här gäller demokratins och den politiska frihetens sak. Den har under inga omständigheter någon chans.

Tillfaller segern Largo Caballero och hans anhang, äro de borgerliga radikalernas dagar räknade, och Spanien har att motse ett rätt skräckvälde, om vars metoder händelserna i Katalonien och Malaga ge en blek föreställning. Om resultatet blir en omedelbar röd anarki eller en regim efter ryskt mönster, torde för Spanien vara rätt likgiltigt. Däremot bör det stå klart för alla, vilken oerhörd fördel för den världsrevolutionära propagandan ett spanskt bolsjevikstyre skulle innebära, en omständighet, vars betydelse understrykes av att Frankrike för närvarande har en svag regering, som både inrikes- och utrikespolitiskt står i ett visst beroende av Moskva.

Det andra alternativet är en på armén stödd diktatur efter resningens seger. Vilken åskådning, som komme att sätta sin prägel på denna diktatur, är omöjligt att spå, då inom den patriotiska rörelsen flere olika tendenser, fascistiska, klerikala, rojalistiska och carlistiska, finnas företrädda. Att en dylik diktatur komme att företaga en fruktansvärd räfst med de besegrade, är säkert, och likaså, att den i fortsättningen skulle regera med mycket hård hand. Härtill kommer, att de senaste konservativa regi-

merna i Spanien givit mycket klena vittnesbörd om sin vilja och förmåga att taga i tu med de försummade samhällsproblemen, särskilt inom jordbruket. En vit seger vore sålunda knappast någon större lycka för det så hårt prövade Spanien. Men den skulle dock företräda ett visst, om ock troligen blygsamt, mått av ordning och rättssäkerhet, den skulle uppbäras av nationens kultiverade element, och den skulle framför allt ej tjäna till härd för röd propaganda vid Medelhavet. Möjligen skulle den också inverka hälsosamt på Frankrikes för närvarande rätt oroväckande inre utveckling. Redan de arbetsresultat, som den spanska folkfronten till dato åstadkommit, borde medföra ett tillnyktrande inom fransk borgerlig radikalism.

Den spanska tragedin kan lätt medföra en allmän europeisk kris. En seger för den patriotiska rörelsen skulle innebära en svår prestigeförlust för Ryssland och den franska folkfronten och en motsvarande triumf för Tyskland och Italien. Från bägge sidor har man därför uppenbarligen skyndat sina meningsfränder till hjälp, särskilt för att fylla bristerna i deras utrustning på luftkrigets område. Härtill komma allsköns rykten om tyska och italienska planer på förvärv av Balearerna, Kanarieöarna eller spanska områden i Afrika i händelse av insurgenternas seger. Dessa rykten äro föga trovärdiga — resningens starkt nationella karaktär gör, att den svärligen skulle kunna gå in på landavträdelser. Men Balearernas strategiska betydelse är så stor — en italiensk bas där skulle kunna avskära Frankrikes förbindelser med Nordafrika och Englands med Malta och Egypten — att dylika uppgifter måste skärpa oron. Även Tangerområdets internationaliserade ställning erbjuder vissa möjligheter till konflikt mellan makterna.

Faran, att det spanska inbördeskriget skulle kunna urarta till en öppen kris mellan Ryssland-Frankrike och Tyskland-Italien, hade därför varit högst reell, om bägge parterna fortsatt att uppmuntra sina spanska vänner. I riktig känsla härav föreslog ministären Blum, trots sin tydliga sympati för de röda — en sympati, som särskilt representeras av flygministern Cot och som synes hava tagit sig uttryck i en del flygmaskinsleveranser till Barcelona — en allmän noninterventionskonvention med förbud mot export av krigsmateriel till Spanien. Tyskland och Italien pekade på vissa kryphål i konventionstexten och begärde åtgärder mot den moraliska och ekonomiska solidaritet med de spanska

röda, som proklamerats på marxistiskt håll. Förhandlingarna drogo ut på tiden, men Blum har nyligen erhållit önskade försäkringar från Hitler och Mussolini, ehuru den formliga konventionen ännu ej kommit till stånd. Ovädtersmolnet från sydväst över Europa synes för tillfället draga förbi.

De tyska och italienska invändningarna kunde mycket väl vara sakligt motiverade, ty Internationalens — även i Sverige — ovilighet till verklig neutralitet i det spanska inbördeskriget är klar för varje ärlig iakttagare. Det *kan* också tänkas, att Berlin och Rom önskade hålla frågan öppen tills vidare för att vid behov kunna tillgodose sina privata syften, de må nu avse direkta landförvärv eller blott skapandet av en mot diktaturerna välvillig regim i Spanien. Det får ej förbises, att Italiens fruktan för en bolsjevikregim i Sydeuropa är högst uppriktig och grundad på reella förhållanden. Men om en stormakt ginge till öppen intervention i Spanien, skulle säkert en utomordentligt allvarlig världspolitisk kris utbryta. Även ett förverkligande av Madridregeringens påstådda avsikt att draga inbördeskriget inför Nationernas Förbund skulle giva anledning till svåra förvecklingar. Man får hoppas, att Genève besparas denna nya påfrestning.

28.8. 1936.